

УДК 37.091.4 (477.53)

О. СЕНЬ

Полтавська районна державна адміністрація

**ІДЕЇ А. С. МАКАРЕНКА В КОНТЕКСТІ ПРІОРИТЕТІВ
ОСВІТИ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ**

У статті розглядається педагогічна спадщина А.С. Макаренка як джерело для розв'язання актуальних проблем сучасної педагогіки, зокрема переосмислення та висвітлення прогресивних ідей відомого педагога у контексті сучасних культурно-освітніх змін.

Ключові слова: А.С. Макаренко, освіта, Полтавський район, педагогіка, реформування.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбуваються суспільно-економічні зміни, тривають інтеграційні процеси, здійснюються реформи в освітній галузі. Реформування не є випадковим: новий час вимагає сучасних підходів до модернізації освітньої галузі, нових стандартів, а отже, нового підходу до навчально-виховного процесу у сучасній школі, що поступово дозволить піднести на високий рівень освіти і виховання юних українців. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті зазначено: "Держава має сприяти підготовці освічених, моральних, мобільних, конструктивних, практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання".

Радикальні зміни, що відбуваються в українській державі, спричинені ними гуманістичні й демократичні зрушення у світогляді, ідеології, науці та культурі, зумовлюють необхідність вивчення та впровадження у навчально-виховний процес прогресивних ідей наших попередників, зокрема відомих педагогів і психологів. Це зумовило потребу звернутися до педагогічної спадщини А.С. Макаренка у пошуку шляхів розв'язання сучасних освітніх проблем. Прогресивні ідеї відомого педагога потребують переосмислення та висвітлення у контексті сучасних культурно-освітніх змін.

Аналіз досліджень і публікацій. Педагогічну систему А.С. Макаренка цінують сьогодні в усьому світі. Особливий інтерес до спадщини видатного педагога виявляють педагоги Німеччини, Японії, США, Великобританії та багатьох інших країн.

Загальнотеоретичне обґрунтування даного питання знайшло своє відображення в педагогічних, філософських, економічних і соціологічних працях видатних зарубіжних і вітчизняних науковців: П. Мортимера, Д. Хопкінса, Д. Рейнольдза, М. Фуллана, В. Бочарової, Л. Буєвої, Г. Бутенка, В. Максимова, А. Кочетова, А. Сбруєвої й інших.

Педагогічні ідеї А.С. Макаренка стали предметом дослідження таких відомих зарубіжних науковців, як Б. Бейкера (США), Дж. Данстена (Великобританія), Г. Хілліга (Німеччина) та ін. Вони підтримували актуальність і світове значення його педагогічних надбань. Серед низки досліджень ми виокремили питання щодо аналізу спадщини А.С. Макаренка з позицій сучасності в умовах демократичної освіти в Україні.

Метою даного дослідження є спроба розглянути педагогічну спадщину А.С. Макаренка як джерело для розв'язання актуальних проблем сучасної педагогіки, а саме: виховання ініціативних і всебічно розвинених людей, здатних з часом стати активним діячами в різних сферах державного та громадського життя [8].

Виклад основного матеріалу. Як відомо, освітні цілі повинні збігатися із цілями економічного і соціального розвитку країни. І в ідеалі освіта повинна бути ефективною, такою ж повинна бути й сучасна школа. Невід'ємною складовою навчально-виховного процесу є виховання всебічно та гармонійно розвиненої особистості, формування наукового світогляду, ознайомлення та опанування на відповідному рівні скарбниці світової та національної культур, розвитку творчих здібностей учнів. Виховання, як відзначав А.С. Макаренко, завжди змінюється „уже тільки тому, що росте і дитина, входить у нові стадії суспільного й особистого розвитку” [6].

Традиційна педагогіка завжди на перший план висувала навчання, а виховання розглядала як щось супровідне. А.С. Макаренко ж виховання поставив на перше місце, а навчання

сприймав як складову виховного процесу. Педагог вважав, що завдання школи полягає у вихованні демократичних поглядів і вміння жити за демократичними принципами. Дослідники наукової спадщини А.С. Макаренка цілком справедливо зауважують, що проблема загального формування особистісних якостей була центральною у практично-пошуковій діяльності Макаренка-педагога.

Основоположним принципом педагогічної системи А.С. Макаренка є принцип виховання в колективі, який розглядався як універсальний метод виховання, що є загальним і єдиним, а водночас дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність, іти вперед лініями своїх нахилів [2, 450].

Розглядаючи підходи до колективного виховання А.С. Макаренка у світлі вимог сьогодення, можна зробити висновок, що його вчення про дитячий колектив має багато спільного з сучасним баченням розвитку української школи.

Мета сучасної школи – підготовка людини, здатної сприймати зміни, творити їх; формування самодостатньої особистості, без якої неможливе ні стабільне демократичне суспільство, ні ефективна ринкова економіка, яка вимагає дієвого, активного, відповідального громадянина.

Педагог підкреслював: „Колектив – це соціальний живий організм, який через те і організм, що він має органи, що там є повноваження, співвідношення частин, взаємозалежність, а якщо нічого цього немає, то немає і колективу, а є просто юрба або збирище” [4, 213].

Модель учнівського колективу, створена А.С. Макаренком, є неперевершеною. Це колектив, який виникає на основі спільної діяльності і спільних цілей, чіткої демократії життя дітей. «Колектив учителів і колектив дітей, – писав Макаренко, – це не два колективи, а один колектив, і перш за все колектив педагогічний”.

Педагог вважав, що члени колективу повинні регулювати товариські взаємини, привчати дітей розв’язувати конфлікти без сварок і бійок, рішуче боротися з найменшими спробами насильства старших або більш сильних над молодшими і слабшими. Він відзначав, що кожний член колективу щоденно повинен проявляти себе в праці, а тому особливим завданням активу є виховання у кожного поваги до праці, до відпочинку і занять інших.

Це виховання передбачає не лише засвоєння правильних уявлень, а й вироблення правильних звичок. Зазначених вимог обов’язково потрібно дотримуватись і в сучасному навчально-виховному процесі.

Формою суспільного благополуччя людей, на думку А.С. Макаренка, є дисципліна. Такою вона може бути тільки в тому випадку, якщо будується за системою активізації особистості в найрізноманітніших галузях трудового і громадського життя, і тому у кожному колективі дітей слід пояснювати її необхідність, забезпечувати отримання доцільного, точного режиму. Покарання, спрямовані на зміцнення дисципліни, повинні головним чином впливати на колектив і мати форму морального осуду [6].

Видатний педагог відзначав, що громадська думка – регулятор поведінки учнів. Тому предметом обговорення будуть щоденні справи і перспективні лінії розвитку закладу, які зв’язують інтереси вихованців із загальнонародними інтересами.

А.С. Макаренко вважав, що в кожному дитячому закладі повинні бути життєрадісність, спокійна ділова атмосфера, що виключає постійну галасливу бурхливість. Мажор, бадьорість колективу забезпечуються його злагодженістю й організованістю, крім того, єдністю, активністю людей, головною рисою яких є ввічливість, яку потрібно всіляко рекомендувати вихованцям [3].

Особливе місце в педагогічній теорії і практиці А. Макаренка посідає трудове виховання дітей і молоді. У його системі виховання трудова діяльність була стрижневою. Праця матиме виховне значення лише за умови, якщо вона органічно пов’язана з моральним, естетичним, політехнічним, фізичним та іншими аспектами виховання. Виховний вплив праці можливий тільки тоді, коли вона посиljena, результативна, має творчий характер, осмислена, колективна, педагогічно доцільна.

На першому місці повинне стояти завдання — виховати здорове покоління. „Дохлі виробники і будівельники нам не потрібні, неврастеніки лише зіпсують нашу справу”, – писав педагог /т. I, с.190/.

А.С. Макаренко вважав, що прагнення до прекрасного закладено в людині від природи. Тому засобами естетичного виховання, на його думку, є краса природи, пісні, образотворче

мистецтво, художня література, кіно, театр, чистота й охайність у всьому, розкішна шкільна садиба, приємне навколишнє оточення, естетичне оформлення класних кімнат, гарний одяг, естетика взаємовідносин у колективі тощо [3].

Одним із ефективних умов фізичного виховання у всебічному розвитку особистості є створення відповідних санітарно-гігієнічних умов, дотримання правильного режиму життя, використання природних чинників, правильний режим харчування, добра організація відпочинку, широка програма фізичного виховання (гімнастика, акробатика, теніс, волейбол, футбол, верхова їзда, парашутний спорт, стрілецька справа, лижний і водний спорт тощо).

Сучасними є погляди А.С. Макаренка щодо вимог до педагога-вихователя: він повинен бути патріотом своєї батьківщини; мати гарну загальноосвітню, професійну і педагогічну підготовку; бути ініціативним, активним, енергійним і життєрадісним, гуманним і чуйним товаришем і другом, вимогливим до себе й вихованців; працювати творчо; уміти аналізувати свою роботу і вивчати досвід роботи товаришів; мати педагогічний такт. Для того, щоб стати хорошим педагогом, потрібно багато працювати над собою [6].

Думка А.С. Макаренка про важливість родинного виховання не втратила актуальності й на початку XXI століття. Вона ще більш загострилась у час, коли сімейне виховання часто замінюється громадським. „Виховання дітей, – стверджував він, – найважливіша галузь нашого життя. Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію ... Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це – наші сльози, це – наша провина перед іншими людьми, перед усією країною” [5, 335].

„Книга для батьків” є своєрідною енциклопедією сімейного виховання. На його думку, необхідними умовами правильного виховання дітей є „повна сім’я”, добрі взаємини між батьком і матір’ю, приклад в усьому батьків для дітей, правильні взаємини між батьками і дітьми, чіткий і строгий режим життя і правильно організована діяльність членів сім’ї.

Соціологічні дослідження ціннісних орієнтацій шкільної та студентської молоді останнього десятиріччя переконують, що у свідомості сучасної молоді формується тип особистості, характерний для західного суспільства, – особистості, яка насамперед цінує себе і вважає, що її діяльність, успіх у житті і т. п. залежать саме від неї. З одного боку, це непогано, адже орієнтація на власні сили, розум, здібності при досягненні життєвих цілей вимагає роботи над собою, наполегливого оволодіння знаннями тощо. Утім найголовніше, щоб при виконанні цих завдань не формувалась людина-егоїст, яка зможе переступити через усе заради досягнення своєї мети.

Тому педагогічні колективи Полтавського району звертаються до педагогічної спадщини А.С. Макаренка з метою пошуку шляхів розв’язання сучасних освітніх проблем.

У виховній роботі педагога Тростянецької ЗОШ I–III ступенів широко використовують педагогічну технологію А.С. Макаренка, в основі якої лежить концепція колективу.

Традиційно планування виховної діяльності в школі здійснюється у вигляді колективних справ. Для проведення колективних творчих справ створюються тимчасові ради справ. Організація виховної роботи у вигляді колективних творчих справ дозволяє кожній дитині виявляти та розвивати свої здібності, ініціативу, бути самостійними, робити свій внесок у шкільну справу. Крім загальношкільних колективних творчих справ у школі проводяться класні справи, такі як „Зробимо село чистішим”, „Ми – творчі та талановиті”, „Моя професія – крок у майбутнє”, „Турбота і милосердя” та інші. Організація дозвілля учнів – це екскурсії, турпоходи, підготовка та проведення шкільних свят і вечорів відпочинку, участь у художній самодіяльності та інших заходах, що допомагає об’єднати їх у повноцінний колектив.

У школі діє дитячо-юнацька організація „Співдружність”, що позитивно впливає на розвиток особистості учнів. Рада учнівського самоврядування організує і спрямовує роботу шести центрів: „Інтелект”, „Турбота і милосердя”, „Дисципліна і порядок”, „Моя земля”, „Здоров’я”, „Дозвілля”. Члени дитячої організації мають можливості розвивати лідерські якості та свої таланти.

Виховними центрами школи є музеї Хліба та Бойової слави, які сприяють формуванню активної життєвої позиції школярів, їх патріотизму, розвитку комунікативних та лідерських якостей, створюють умови для розкриття природних здібностей школярів.

А.С. Макаренко, як видатний український педагог, дбав про те, щоб виховати справжнього громадянина своєї Вітчизни, людину морально стійку, працювиту, творчу, колекти-

вістську та всебічно розвинену. Його система виховання не втрачає своєї актуальності і на сьогодні, а творча спадщина є справжньою енциклопедією виховання для учнів, батьків та педагогів. Колектив творчо впроваджує елементи його спадщини в питанні профілактики правопорушень, завдяки чому в школі протягом останніх років немає правопорушень і злочинності серед учнівської молоді.

Українська народна педагогіка закумулювала тисячолітній досвід народу щодо місця й ролі колективу у вихованні людини. До вивчення цього питання долучилися й вітчизняні педагоги, зокрема А.С. Макаренко. У своїх працях великий педагог визначив принципи розвитку колективу: 1) відповідальності; 2) гласності; 3) перспективних ліній; 4) парвальної дії, сформулював основний закон його життя: рух – форма життя колективу, зупинка – форма смерті. Розроблена ним технологія формування колективу охоплює чотири стадії. Ці стадії ми можемо прослідкувати на прикладі розвитку органів самоврядування Супрунівського НВК, де виховання відбувається в колективі й через колектив.

Виховна сила учнівського колективу полягає перш за все в тому, що він об'єднує всіх своїх членів спільною діяльністю, формує в них найкращі риси характеру, необхідні для цілеспрямованої та ефективної колективної справи. У школі діють дитячі юнацькі організації „Віртуал” та „Країна Барвіноква”. Кожен клас – це колектив, який є складовою загальношкільного колективу. Щороку відбуваються вибори класного активу та розподіл обов'язків між учнями. Кожні три роки на загальношкільних виборах обирається адміністратор школи - член дитячого об'єднання „Віртуал”.

Класні керівники спираються у своїй діяльності на класний актив, з його допомогою залучають до громадського життя пасивних учнів (участь у шкільних та позашкільних заходах, спортивних змаганнях). З часом помічаємо єдність ідей та вимог класного керівника та учнівського колективу. Найвищою стадією розвитку класного колективу вважаємо ту, коли дотримання моральних норм співіснування переростає із вимоги у потребу кожного учасника навчально-виховного процесу.

Навчально-виховний процес у Калашниківському НВК здійснюється на засадах колективної співпраці учнів, батьків, педагогів, сільської громади, що є основним положенням Концепції розвитку закладу як громадсько активної школи. Підґрунтям існування єдиного колективу громадсько-активної школи є спільні колективні справи, що, за словами А.С. Макаренка, „є спільною боротьбою за процвітання, добру славу, щасливе життя колективу”. Трудове виховання, як один із складників педагогічної спадщини великого педагога, у закладі поєднуються з вихованням патріотів своєї землі. Волонтерські акції „Добра справа”, „Калиновий гай”, „Моя країна – Україна!”, здійснені спільно учнями, вчителями та громадськістю, мали важливе виховне значення для дітей та суспільний резонанс.

Погляди Макаренка на мету і основні завдання виховання співзвучні з вимогами Закону України „Про освіту”, Державної національної програми „Освіта”, Концепції національного виховання, в яких наголошується, що метою виховання в сучасній школі є формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору.

Одним із напрямків роботи Терешківської ЗОШ І–ІІІ ступенів є залучення школярів до соціально корисної діяльності, основою якої є праця. Вирішується це завдання в комплексі: на уроках (трудового навчання, декоративно-прикладного мистецтва, креслення), а також під час активної позакласної та позашкільної роботи (шкільне лісництво, профільний табір юних лісівників „Конвалія” – керівник Йосипенко О.М., гурток виготовлення сувенірів – керівник Кгаєвська І.А., робота в пришкільному таборі праці та відпочинку „Старшокласник”).

З 2009 року цей навчальний заклад є учасником програми „Школа як осередок розвитку громади” Міжнародного фонду „Крок за кроком”. В рамках цього проекту з'явилися нові, більш широкі можливості побудови ефективної системи виховання через суспільно корисну працю, через партнерство школи і сільської громади та волонтерство (участь в екологічних довготривалих колективних проектах „За життя у чистому довкіллі”, „Чисте село – чисте сумління”; участь в соціальній акції „Від серця до серця”, в ході якої були зібрані кошти для лікування за кордоном хворої дівчинки – учениці школи).

Виходячи з умов часу, Мачухівський НВК реалізує мету виховання, передбачену А.С. Макаренко щодо підготовки культурної людини, активного громадянина, який, з-поміж того, що отримує у закладі належну освіту, повинен бути господарем і організатором. Пам'ятаючи, що серцевинною педагогічної діяльності А.С. Макаренка є його досвід щодо органічного поєд-

нання навчання з продуктивною працею, Мачухівський НВК, використовуючи можливості громадсько-активної школи, залучає учнів до суспільно-корисної праці не лише в школі, а й в селі. Педагогічними працівниками та активом учнів започатковано акцію „Чиста школа – чиста вулиця – чисте село”. Учні розмістили оголошення по всіх вулицях із закликом приєднатись до акції щодо прибирання не лише своїх садиб, а й ділянок на вулицях, які залишаються без господаря.

Школярі першими подали приклад, організовано прибираючи територію школи та парків села. Праця, як стверджував А.С. Макаренко, є моральною категорією. За умов, коли учням вдавалось переконати своїх односельців, і саме їхня вулиця виявлялася найкраще впорядкованою, вони відчували моральне задоволення. Таким чином, виховується відповідальність за свою роботу, яка є частиною загальної колективної праці. Щоб праця здійснювала правильний виховний вплив на дітей, вона, на думку Макаренка, повинна бути посиленою, результативною, осмисленою, колективною. Посильною для школярів закладу є співпраця з сільською радою щодо догляду за могилою Невідомого солдата та пам'ятником полеглим воїнам. Учні насаджують квіти, впорядковують територію, доглядають її.

У зв'язку з цим у А.С. Макаренка була розроблена система перспективних ліній, яка дозволяла колективу жити цілеспрямованим, напруженим життям. Такою системою у закладі є загальношкільний проект „Школа - твій другий дім” та класні проекти. Зокрема, учні 10 класу (класний керівник Рябуха Л.М.) працюють над проектом „Громадянином бути зобов'язаний”, учні 11 класу (класний керівник Носенко А.С.) – „Ми – випускники”.

Висновки. Отже, внесок А.С. Макаренка в сучасну педагогічну науку неможливо переоцінити, його система пройшла через вогонь життєвого експерименту.

Справи та ідеї видатного педагога вивчають і розповсюджують у всьому світі. Педагогічна діяльність А.С. Макаренка ввібрала в себе кращі досягнення класичної та нової педагогіки. Його спадщина — досягнення всього прогресивного людства, яке прагне до гуманної освіти. Він вирішував складні педагогічні проблеми, які хвилюють нас і зараз. Його розробки в педагогіці не втратили свого значення і сьогодні.

Антон Макаренко збагатив вітчизняну педагогіку новими ідеями, які практично реалізовував у власній виховній роботі. Його педагогічна спадщина пронизана почуттям відповідальності за майбутнє молодого покоління. Вона має принципове значення для розвитку теорії і практики світової та вітчизняної педагогіки.

Відкриття А.С. Макаренка в педагогіці випередили свій час. Його ідеї та рекомендації в галузі виховання мали чималу цінність в період становлення педагогіки як науки та розвитку практики суспільного виховання. Вони не втратили свого значення й нині.

Саме тому педагогічні колективи Полтавського району з метою пошуку шляхів розв'язання сучасних освітніх проблем звертаються до педагогічної спадщини А.С. Макаренка. Адже глибоке вивчення педагогічної спадщини видатного педагога, творче використання його цілісних ідей дає неабияку користь для вдосконалення навчально-виховного процесу сучасної школи.

Список використаних джерел

1. Галузяк В. М. Две личности – две парадигмы воспитания : [А. С. Макаренко и В. А. Сухомлинский] / В. М. Галузяк, Н. И. Сметанский // Педагогика. – 2002. – № 3. – С. 83–87.
2. Гончар О. Гордість вітчизняної педагогіки. Антон Макаренко (1(13).03.1888–1.04.1939) / Олександр Гончар // Історія України. – 2009. – № 11. – С. 5–8.
3. Будаєвський, О. К. А. С. Макаренко – постать професіонала / О. К. Будаєвський // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності”, 12–14 березня 2008 р., м. Полтава / за заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава : Астрія, 2008. – С. 82–84. – Бібліогр.: 4 назви.
4. Дічек Н.П. Спадщина А.С. Макаренка – феномен світового освітньо-виховного процесу // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 3–4. – С.5–14.
5. Макаренко А.С. Проблемы школьного советского воспитания / Пед. соч.: В 8 т. – М., 1983. – Т.4. – С. 150.
6. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К.: Рад. школа, 1954. – Т. 4.
7. Пістрюга С. А.С. Макаренко – новатор педагогіки / С. Пістрюга // Позакласний час. – 2006. – № 5–6. – С. 11–12.
8. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Частина друга. – Суми: СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2008. – 412 с.

9. Сметанський М. Проблема виховання особистості у колективі в теоретичній спадщині А.С.Макаренка та В.О.Сухомлинського / М. Сметанський // Рідна школа. – 2002. – № 8–9.

10. Струманський В. Антон Макаренко і сучасна українська дійсність / Василь Струманський // Почат. шк. – 1999. – № 7. – С. 58–60.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013.

СЕНЬ О.

Полтавская районная государственная администрация

ИДЕИ А. С. МАКАРЕНКО В КОНТЕКСТЕ ПРИОРИТЕТОВ ОБРАЗОВАНИЯ ПОЛТАВСКОГО РАЙОНА

В статье рассматривается педагогическое наследие А.С. Макаренко как источник для решения актуальных проблем современной педагогики, в частности переосмысления и освещение прогрессивных идей известного педагога в контексте современных культурно-образовательных изменений.

Ключевые слова: А.С. Макаренко, образование, Полтавский район, педагогика, реформирование.

Sen O.

Poltava Regional State Administration

IDEAS MAKARENKO IN THE PRIORITIES OF EDUCATION POLTAVA REGION

The article deals with pedagogical legacy OS Makarenko as a source for solving urgent problems of modern pedagogy, including rethinking and innovative lighting ideas known teacher in the context of contemporary cultural and educational changes.

Keywords: AS Makarenko, education, Poltava region, education, reform.

УДК

ЮЛІЯ СКОРИК

Полтавський національний педагогічний університет імені
В.Г. Короленка

ПСИХОФІЗИЧНЕ ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК НАСЛІДОК ВПЛИВУ ПРОФЕСІЙНИХ СТРЕСІВ

У статті розглядається проблема психофізичного вигорання як результат стресів професійного характеру, етапи психофізичного вигорання, його симптоми й основні чинники професійних стресів.

Ключові слова: професійне вигорання, стадії вигорання, симптоми професійного вигорання, професійний стрес, стрес-реакції.

Постановка проблеми. Професійна діяльність викладачів вищої школи вважається однією з найбільш емоційно навантажених. Специфіка процесу педагогічної взаємодії, що передбачає численні непрогнозовані комунікативні ситуації, високий рівень відповідальності, труднощі визначення показників ефективності власної діяльності, виступає стресом професійного характеру, що з часом знижує опірність педагогів до психофізичного вигорання. Більшість фахівців, які страждають від хронічної втоми й емоційного виснаження, не усвідомлює першоджерел психофізичного вигорання. Аналіз специфіки і тенденцій впливу стресогенних факторів, формування механізмів подолання професійних стресів – це запорука уникнення деформацій особистості фахівця.

Аналіз досліджень і публікацій. Професійне вигорання – це процес поступового зниження рівня ефективності фізичної, когнітивної й емоційної сфер людини. Феномен проявляється у появі фізичної втоми, розумовому й емоційному виснаженні, зниженні рівня задоволеності від виконуваної діяльності й особистісній відстороненості. Процес психофізичного вигорання Бойко В. ., Вальтер К., Гршина Н., Поулін Дж., Сельє Г. та інші вчені розглядають як механізм психологічного захисту, що спрацьовує у відповідь на стресогенні чинники. Дисфункційні наслідки психофізичного вигорання можуть негативно впливати на професійну діяльність, особливо коли вигорання спричинене некерованим довготривалим